

Fredagen den 17 mars

Kl. 15.00

Fredagen den
17 mars 1972*Ang. åtgärder för
att minska omfatt-
ningen av husriv-
ningar i tätorter*

§ 1 Justerades protokollet för den 9 innevarande månad.

§ 2 Herr talmannen anmälde att till kammaren överlämnats Kungl. Maj:ts skrivelse nr 65 angående muntligt meddelande till riksdagen.

Av denna skrivelse, som nu föredrogs och lades till handlingarna, inhämtades att Kungl. Maj:ts beslutat, att i den i 56 § riksdagsordningen stadgade ordningen till riksdagen gjordes meddelande rörande Sveriges utrikes- och handelspolitik, samt förordnat, att meddelandet skulle framföras av herr utrikesministern Wickman.

Herr talmannen tillkännagav att ifrågavarande meddelande skulle lämnas vid kammarens sammanträde torsdagen den 23 mars kl. 11.00.

§ 3 Ang. åtgärder för att minska omfattningen av husrivningar i tätorter

Herr inrikesministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr Sjönell (c) den 11 februari framställda interpellation, nr 50, och anförde:

Herr talman! Herr Sjönell har frågat mig om jag ämnar vidta åtgärder för att dämpa vad herr Sjönell kallar rivningsraseriet genom att bl. a. stimulera upprustning av saneringsfastigheter.

Inledningsvis vill jag nämna att nuvarande ordning för finansiering av ombyggnad och upprustning ger utrymme för en betydande ökning av sådan verksamhet.

De frågor som interpellanten har tagit upp har nyligen utretts av saneringsutredningen. Utredningen lade fram sitt huvudbetänkande i oktober 1971. Det innehåller en rad förslag i syfte att få till stånd förbättring av de äldre omoderna bostäderna i våra tätorter bl. a. genom ombyggnad och upprustning. För reglering av rivningsverksamheten föreslår utredningen nya bestämmelser. Betänkandet innehåller vidare förslag i fråga om planeringen och finansieringen av saneringsverksamheten.

Remissbehandlingen av betänkandet kommer att vara avslutad inom den närmaste tiden. Beredningen av saneringsfrågan på grundval av betänkandet och remissyttrandena pågår för närvarande inom inrikesdepartementet och andra berörda departement.

Herr SJÖNELL (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min interpellation. Svaret är ju mycket strikt formellt, och det innehåller den

Fredagen den
17 mars 1972

*Ang. åtgärder för
att minska omfatt-
ningen av husriv-
ningar i tätorter*

rutinmässiga hänvisningen, i det här fallet inte till en pågående utredning utan till en färdig utredning, saneringsutredningen, som nu remissbe-
handlas och som sedan kommer att beredas i departement, inte bara i
inrikesdepartementet utan uppenbarligen även i andra departement.

Av dessa formella skäl, som jag naturligtvis har förståelse för, blir det
dess värre föga substans i svaret. Det blir inte minsta lilla uttryck för vad
regeringen och närmast inrikesministern tycker i denna fråga, den som
många människor i dag reagerar allt starkare inför, nämligen det ohejdade
och tydligt oreglerade rivningsraseriet. Jag har som så många andra
kallat företeelsen just rivningsraseri.

Herr talman! Jag upprepar att jag har förståelse för att inrikesminis-
tern här måste inta en formell hållning eftersom det finns en utredning i
ämnet som är under remissbehandling. Jag godtar självfallet den
ståndpunkten. Men både jag och andra skulle naturligtvis också ha haft
förståelse för om inrikesministern åtminstone hade markerat regeringens
rörelseriktning när det gäller att tackla problemen i samband med
rivningsraseriet. En sådan markering hade nog kunnat ske utan att man
hade desavuerat vare sig remissbehandlingen av utredningen eller den
beredning som sedan kommer att äga rum inom departementet.

I avsaknad av en sådan markering får jag väl försöka läsa mellan
raderna i interpellationssvaret. Detta är alltid en mycket vanskelig
hantering, och man kan ju komma alldeles fel. Jag tar dock risken. Dels
drar jag den slutsatsen att regeringen inom kort kommer att angripa hela
frågan om obefogade rivningar, däri inkluderat det utomordentligt viktiga
problemkomplexet om upprustning av saneringsfastigheter, dels utgår jag
från att den säkerligen åtminstone till någon del allvarligt överväger
saneringsutredningens förslag.

Herr Holmqvist säger bl. a. att det redan med nuvarande ordning för
finansiering av ombyggnad och upprustning finns utrymme för, som han
uttrycker det, betydande ökning av sådan saneringsverksamhet. Och det
är ju, herr inrikesminister, naturligtvis gott och väl att det finns sådana
regler. De är ju helt konkret inriktade och de kan naturligtvis tillämpas.
Men hur verkar de i praktiken. Det är det som är den springande punkten
i detta sammanhang. Har dessa regler bidragit till att hejda rivningsrase-
riet? Jag vill svara ett otvetydigt nej på denna fråga. Och vidare: Har de
nuvarande reglerna för rivning av flerfamiljshus genom länsarbetsnäm-
nernas tillståndsgivning kunnat hejda opåkallade rivningar?

På denna sista fråga finns det ett auktoritativt svar, och det ges av
saneringsutredningen, som på ett ställe skriver följande:

”De uppgifter om rivningsregleringen, som lämnats av länsarbetsnäm-
nder och byggnadsnämnder, ger vid handen att endast en ringa del av
ansökningarna har avslagits. I de fall där bifall ej kunnat meddelas, har
det nästan enbart rört sig om bostadshus i Stockholm, Malmö och
Helsingborg. I de flesta kommuner förefaller regleringen endast ha varit
en formalitet, och i åtskilliga kommuner har inte ens de formella kraven
på föreskrivna rutiner uppfyllts. Samhället synes sålunda ha haft mycket
begränsade möjligheter att påverka saneringsverksamheten genom denna
reglering.”

Det är ett auktoritativt svar på frågan om dessa regler har haft någon

Fredagen den
17 mars 1972

*Ang. åtgärder för
att minska omfatt-
ningen av husriv-
ningar i tätorter*

verkan. Den sista meningen, där utredningen konstaterat att samhället haft mycket begränsade möjligheter att påverka denna saneringsverksamhet, är särskilt intressant. Enligt min uppfattning kan det inte vara godtagbart att samhället inte skall kunna ingripa och hejda rivning av fastigheter, som framför allt ur bostadssocial synpunkt inte är saneringsmogna. Rivningar är alltför ofta framdrivna av rent kommersiella skäl eller, som herr Hermansson skulle ha sagt om han hade varit här, av rena profitmotiv.

Men det är uppenbarligen inte bara lusten att tjäna pengar som ligger bakom denna rivningsverksamhet, även om detta är ett mycket väsentligt motiv för rivningsraseriet. Det är väl ändå så att hos vissa av — låt mig kalla dem så — saneringsfanatikerna finns något slags mani att nästan till varje pris riva gamla fastigheter. Man har något slags hat mot gamla bostadsbestånd, vilka till varje pris måste röjas bort. Det är möjligt att det ligger något i en teori som har framförts, nämligen att det skulle finnas en psykologisk bakgrund till dessa rivningsfanatikernas agerande. De känner en ovilja — som vi alla gör — mot det gamla svenska fattigsamhället med de bedrövliga sociala förhållanden, kanske framför allt på bostadsområdet, som det uppvisade. Vi känner alla en sådan olust, men det är onödigt att man skall behöva avreagera sig just på bostadsbeståndet i våra stora tätorter. Det kanske finns andra möjligheter att avreagera olusten i fråga.

Detta är bara en intressant teori om den psykologiska bakgrunden till det för många oförståeliga hatet mot gamla fastigheter. Jag utgår ifrån att inrikesministern emellertid är överens med mig om att en i lag bestämd rivningsreglering måste till både med tanke på en tillfredsställande bostadsförsörjning och som skydd för miljö och kulturhistoriska värden.

Om herr Holmqvist nu med hänsyn till remissbehandlingen och beredningen, som jag har sagt att jag har förståelse för, inte kan ge ett kategoriskt besked, så kan han måhända uttrycka en principiell anslutning till uppfattningen att det behövs möjligheter för samhället att ingripa med en rivningsreglering. Det är troligt att bygglagutredningen — en annan utredning i det här sammanhanget — kommer att föreslå sådana planbestämmelser att rivning av bebyggelse kan regleras med hjälp av dessa, varigenom frågan skulle få en slutlig lösning. Men intill dess kan en hel del ting inträffa, några sannolikt mycket obehagliga.

Utan att göra mig skyldig till en alltför halsbrytande logik finner jag i det här sammanhanget faktiskt en viss parallell med en fråga som jag häromdagen hade nöjet att diskutera med en kollega till inrikesministern, nämligen civilminister Lundkvist, och som rörde den stora riksplaneringen. Den debatten var föranledd av den oro som uppkommit på sina håll för att kommersiella intressen — inför perspektivet att riksplanen efter proposition till riksdagen fastställs och omöjliggör exploatering av vissa känsliga områden — skulle begagna situationen och börja exploatera dessa områden. Civilministern försäkrade att regeringen i nuläget har möjligheter att förhindra en sådan av alla oönskad företeelse som att exploaterar utnyttjar pausen intill dess att riksplanen blir fastställd. Även om det är fråga om olika nivåer, så finns det paralleller mellan detta och de onödiga rivningarna av fastigheter.

Jag förutsätter att det kommer att bli — genom planbestämmelser eller

*Ang. åtgärder för
att minska omfatt-
ningen av husriv-
ningar i tätorter*

på annat sätt – en lagstiftning som slutgiltigt sätter stopp för opåkallade rivningar. Men många frågar sig, inte minst mot bakgrunden av en del uppmärksammade rivningshistorier här i Stockholm under senare tid, om inte samma sak kan inträffa på det här området som man kunnat iaktta när det gäller riksplanen, nämligen att kommersiella intressen och kanske andra intressen också skyndar sig att helt enkelt accentuera och påskynda rivningarna. Jag talar nu om opåkallade rivningar och vill markera, herr talman, att jag inte vänder mig mot en normal och vettig sanering av gamla, bedrövliga och usla bostäder, ty en sådan måste självfallet äga rum.

Det skulle vara intressant att höra om inrikesministern säger som civilministern gjorde, nämligen att det inte finns anledning att vara ängslig inför detta perspektiv, eftersom regeringen redan med gällande regler har möjligheter att ingripa. Mot den här bakgrunden är det enligt min mening angeläget att regeringen omgående tar itu med saken, kanske med en provisorisk rivningsreglering, som saneringsutredningen föreslagit, eller på annat effektivt sätt.

Vi måste vara medvetna om, och det är vi väl alla, att lagregler på det här området ständigt har fått en mycket liten effekt. 1966 hade jag uppe frågan i dåvarande andra kammaren med anledning av en motion. Då hänvisade utskottsmajoriteten till nya regler om att tillstånd skulle erfordras från länsarbetsnämnderna för rivningar och att detta skulle bli ett effektivt hinder för opåkallade och olämpliga rivningar. Jag har nyss citerat ur saneringsutredningens betänkande vad följden blev. Reglerna har varit helt verkningslösa.

Herr Holmqvists företrädare i ämbetet, dåvarande inrikesministern Rune Johansson, ingrep också 1966 genom ett uttalande om att rivning av bostadshus skulle stoppas med hjälp av byggnadsregleringens bestämmelser. Vi kan konstatera att olika sådana försök har haft mycket liten effekt. Det är förskräckligt svårt att få till stånd klara och framför allt effektiva bestämmelser. Det är möjligt att nya planbestämmelser kan lösa detta dilemma. Jag är alltså övertygad om att omgående och kanske drastiska åtgärder är nödvändiga, en kombination av åtgärder där statsmakterna drar upp rambestämmelser och där kommunerna ges möjlighet att svara för detaljingripanden. Det är inte minst nödvändigt att alla berörda kommer att handla i en ny anda, nämligen att huvudinriktningen av saneringsverksamheten i gamla fastigheter måste vara inte att riva utan att just sanera.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag noterar att herr Sjönell är medveten om att det kanske inte är rätta tidpunkten för en departementschef att göra något bestämt uttalande i ett läge där ett förslag just är föremål för remissbehandling. Men om herr Sjönell hade velat se positivt på den här frågan så är redan det förhållandet att min företrädare som inrikesminister tillsatte saneringsutredningen och skrev direktiv för denna utredning ett uttryck för ett intresse att komma till rätta med en rad av dessa problem, om vilkas existens vi varit medvetna.

Vi skall naturligtvis också ha klart för oss att rivningen av en fastighet

Fredagen den
17 mars 1972

*Ang. åtgärder för
att minska omfatt-
ningen av husriv-
ningar i tätorter*

kan vara motiverad av olika skäl. Det kan ofta vara så att en fastighet som till synes är i god kondition ändå måste raseras med hänsyn till att andra viktiga samhällsintressen också måste beaktas. Det kan vara kommunikationsfrågor, och det kan sammanhånga med nödvändiga saneringar av intilliggande fastigheter. På den punkten tror jag säkert, att herr Sjönell är medveten om att man inte kan peka på enstaka fastigheter som uttryck för rivningsraseri.

Man har en känsla av att det förekommer skiftande värderingar i våra kommuner. Det finns kommuner där man mycket kärleksfullt tillvaratar det gamla bostadsbeståndet och försöker underhålla det, ofta med rätt stora uppoffringar. På annat håll kan man få en känsla av att vederbörande kunde ha hållit igen en smula. Vad som är värt att notera är att saneringsutredningen nu klargör kommunens ansvar för saneringen, att det skall upprättas planer, att man skall sätta i gång med att på allvar bekämpa förslumningen av bostadsbeståndet.

I detta sammanhang har utredningen tagit upp en hel rad frågor som måste klarläggas. Man har också understrukt nödvändigheten av att få en finansiering som säkrar att verksamheten kan drivas.

Men jag har som sagt inte möjlighet att gå in på enskildheter utan konstaterar allmänt att vi nu har fått förslag till lösningar. Vi får så småningom återkomma, sedan vi avslutat remissbehandlingen och hunnit behandla frågorna i departementet.

Jag tror att den jämförelse som herr Sjönell gör med den fysiska riksplanen, då han menar att risk skulle föreligga att vissa företag utnyttjade tiden innan lagstiftningen kommer i kraft för att bygga industriföretag som får miljöförstörande verkan inom de områden som man tänkt sig skydda. Om jag förstod herr Sjönell rätt var det tydligen så, att det skulle finnas sådana risker. Någon sådan risk tror jag knappast föreligger. Och det är som tydligen också min kollega civilministern framhållit, att vi dessbättre har en lagstiftning som gör det möjligt att hindra detta. Det finns olika lagrum som kan åberopas i detta sammanhang.

Jag tror att det stora värdet av saneringsutredningens förslag ligger i att vi får bättre instrument för att hantera dessa frågor. Men det är ingalunda så, att vi skulle stå utan möjlighet nu. Inte minst med den vakna opinion som finns ute i kommunerna tror jag att risken inte är så särskilt stor att ett dröjsmål på några månader eller ett år skulle betyda att vi förlorade en stor del av det bostadsbestånd som man kanske vid närmare övervägande finner anledning att ta vara på. Jag tror att riskerna är överdrivna, men vi är överens om att det kan finnas anledning att fastlägga en bättre ordning för saneringsverksamheten i framtiden. Jag är dock angelägen att understryka att vi redan genom den överenskommelse som har träffats mellan Fastighetsägareförbundet och Hyregästernas riksförbund har fått möjlighet att bättre än förut underhålla det äldre fastighetsbeståndet. Många, inte minst i den här staden, har nog kunnat iaktta att fastigheterna nu vårdas på ett helt annat sätt än för bara några år sedan. Helt allmänt kan nog sägas att förutsättningarna för att skydda det äldre bostadsbeståndet och samtidigt försöka anpassa det till den nya tidens krav är betydligt större nu än för ett antal år sedan.

Fredagen den
17 mars 1972

*Ang. åtgärder för
att minska omfatt-
ningen av husriv-
ningar i tätorter*

Herr SJÖNELL (c):

Herr talman! Jag uttryckte i mitt förra anförande den förhoppningen att inrikesministern skulle kunna markera regeringens rörelseriktning i denna fråga, om den gick i positiv eller negativ riktning. Jag tror mig nu ha fått ett svar: regeringens inställning är uppenbarligen positiv, och det är jag glad för. Inrikesministern hänvisade till att hans företrädare har tillsatt saneringsutredningen och ansåg att detta var ett uttryck för den klara inställningen att vilja komma till rätta med förhållandena. Jag noterar också detta som en positiv faktor.

Det är alldeles uppenbart, det är vi helt överens om, att rivningar ibland måste ske även av fastigheter som till synes är i gott skick. Framför allt är det kanske då kommunikationstekniska skäl som ligger bakom, men någon enstaka gång kan skälen vara bostadssociala. Jag har inte uppehållit mig vid sådana rivningar, och jag framhöll i mitt anförande att jag självfallet inte talar om sådana fall och inte heller om fall där det är fråga om ren slum som måste bort därför att bostäderna är så usla att man i ett modernt samhälle inte kan acceptera att människor får bo i dem. Jag har talat om sådana fall då enbart kommersiella intressen spelar in. Inte ens den överenskommelse som träffats mellan Fastighetsägareförbundet och Hyresgästernas riksförbund, som inrikesministern nämnde och som kan bidra till en positiv utveckling i fråga om fastigheternas förbättring, är en garanti för att fastigheter får vara kvar. Kommer kommersiella intressen in i bilden och tillåts härja mer eller mindre ohejdat kan även sådana fastigheter rivas. Vad jag väsentligen vill ha fram är hur man skall kunna ingripa mot opåkallade rivningar.

Inrikesministern sade att han inte var så rädd för att sådana fall skulle inträffa som de jag pekade på i min debatt med civilministern, nämligen att man utnyttjar pausen intill en slutlig lagstiftning till icke godtagbara exploateringar. Civilministern var fullt medveten om att risken finns, men han ansåg att det finns betryggade regler för att en sådan utveckling skall kunna hejdas. Inrikesministern säger nu att han anser att det även i nu ifrågasatt fall finns tillfredsställande regler. Det är ett positivt besked, och jag är glad för att sådana regler finns, eftersom de säkerligen kommer att behöva användas.

Vi har, det är inrikesministern och jag helt överens om, genom den nämnda överenskommelsen fått ett bättre instrument för att bevara det gamla bostadsbeståndet. Vi kan också se att underhållet av fastigheterna har blivit mycket bättre. Vi får kanske ett slutgiltigt gott instrument när saneringsutredningens förslag blivit behandlade och planbestämmelserna definitivt utformats. Då kanske vi kan sätta stopp för exploateringarna av gamla bostadsbestånd och hejda opåkallade rivningar.

Erfarenheten visar emellertid att vilka regler man än skapar finns det alltid luckor, och de utnyttjas.

Herr talman! Det faller mig i minnet en gammal klassisk sentens om naturen som är oförstörbar och alltid återvänder: Driv med gisselslag naturen ut, hon vänder dock åter. Det förefaller som om man skulle kunna travestera denna sentens så här: Driv med paragrafer grävskoporna ut, de vänder dock åter.

Vi hoppas emellertid, herr talman, att vi skall kunna få en sådan

ordning att grävskoporna får så få tillfällen som möjligt att återvända just till opåkallade rivningar. Grävskoporna skall givetvis användas i sina vanliga, motiverade sammanhang.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Man kan ju inte riva hur som helst ute i kommunerna. Fastighetsägaren har att iaktta de bestämmelser som gäller och måste i allmänhet också söka tillstånd för rivning. Det betyder, som sagt var, att vi inte är rättslösa i detta avseende.

Jag skall inte i övrigt gå in på de problem som hör samman med hela saneringsfrågan, för dem får vi anledning att återkomma till. Men det är alldeles tydligt – det märker man inte minst i Stockholm – att om vi skall få saneringen att fungera på ett riktigt sätt, måste det kommunala inflytandet över verksamheten vara mycket stort. Här i staden är det en mycket stor del av det äldre fastighetsbeståndet som ägs av enskilda människor, ofta äldre, av dödsbon osv., och dessa har egentligen föga av resurser för att genomföra allt det som hör ihop med en genomgripande och riktig sanering, t. ex. att klara evakuering och alla problem som uppkommer i det sammanhanget. Därför måste vi räkna med att kommunerna har anledning att ta ett starkt grepp över verksamheten. Men det får vi tillfälle att återkomma till när vi kan presentera förslag i anledning av saneringsutredningens betänkande.

Herr SJÖNELL (c):

Herr talman! Bara helt kort: Jag tror inte att vi skall dra för stora växlar på kommunernas möjligheter, eller i varje fall förmåga att ingripa i de här sammanhangen. Jag ber att än en gång få citera vad saneringsutredningen på den punkten sade: ”I de flesta kommuner förefaller regleringen endast ha varit en formalitet, och i åtskilliga kommuner har inte ens de formella kraven på föreskrivna rutiner uppfyllts.”

Det är en mycket allvarlig kritik som saneringsutredningen här riktar mot kommunerna, och jag kan bara uttrycka förhoppningen att det skall bli en bättre ordning, om andra och effektivare regler kommer till.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Ang. åtgärder för att förhindra mobbning i skolor

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr Stålhammars (fp) den 10 februari framställda interpellation, nr 45, och anförde:

Herr talman! Herr Stålhammar har frågat mig vilka åtgärder jag är villig att föreslå för att förhindra uppkomsten av eller lösa redan existerande mobbningsproblem i skolan, så att den enskilde eleven kan garanteras en trygg och på social samhörighet baserad skolgång.

Självfallet utgör olika insatser och åtgärder från skolans sida en viktig del av arbetet när det gäller att förebygga mobbning och att komma till rätta med problem för enskilda elever eller elevgrupper, som blivit utsatta för mobbning.

Nr 43

Fredagen den
17 mars 1972

*Ang. åtgärder för
att förhindra mobb-
ning i skolor*

Fredagen den
17 mars 1972

*Ang. åtgärder för
att förhindra mobb-
ning i skolor*

I direktiven till utredningen om skolans inre arbete uttalade jag bl. a. följande:

”Många elever upplever svårigheter i skolarbetet till följd av yttre omständigheter, som i sig inte har någonting med deras studieförutsättningar att göra. Dessa barn har ett sämre utgångsläge i skolarbetet i förhållande till övriga elever. Det är därför nödvändigt att genom särskilda stödåtgärder kompensera för dessa ogynnsamma yttre omständigheter. Sådana åtgärder måste sättas in redan vid skolans början för att motverka en ackumulation av studiesvårigheter, som senare under skoltiden kan leda till allvarliga problem.”

Möjligheterna att öka resurserna för flertalet av de förslag som berörs i interpellationen har nära samband med arbetet inom denna utredning.

I läroplanen betonas i flera olika sammanhang att undervisningen och umgänget i skolan skall ske i sådana former att tolerans och förståelse främjas. Frågor om vidgad och fördjupad samverkan liksom de speciella problem som sammanhänger med mobbning har också uppmärksamats inom både grundutbildning och fortbildning av lärare. Sålunda anordnar skolöverstyrelsen särskilda kurser, som enbart behandlar mobbning. Andra kurser, som t. ex. allpersonalkonferenser med företrädare för alla personalkategorier i skolan, har också behandlat frågor som anknyter till mobbningsproblemet. Detsamma gäller verksamheten inom projektet Gruppsamtal i skolan, som bedrivs dels i form av sommarkurser, dels genom samtalsgrupper ute vid enskilda skolor. Vidare har beslut fattats som att framställa tryckt fortbildningsmaterial angående mobbning, avsett för all personal i skoloma jämte föräldrar och elever. Frågor om tolerans och förståelse behandlas också i redan färdigställt fortbildningsmaterial för nyss nämnda kategorier med titlarna Tolerans – samverkan – likabehandling samt Vilja till samverkan. Elevorganisationerna har också visat intresse för att ta upp mobbningsfrågan.

Inom ramen för den verksamhet som avser olika former av intensifierad elevvård behandlas olika slag av förebyggande åtgärder i linje med interpellantens förslag om t. ex. utökade inslag av fritidsverksamhet i skolan. Det gäller bl. a. projekt angående nya former för elevvården i Jordbro i Haninge kommun och inom utvecklingsblocket i Uppsala. Jag vill även erinra om de av socialstyrelsen bedrivna projekten i syfte att effektivisera sociala och elevvårdande uppgifter på det lokala planet genom vidgad samverkan mellan skola och övriga kommunala organ.

Herr STÅLHAMMAR (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret på min interpellation. Jag har nu lyssnat till utbildningsministern, jag har läst svaret noga, och jag konstaterar naturligtvis att man från regeringens sida har observerat att det förekommer mobbningsproblem i skolorna. Men de åtgärder som man har vidtagit eller planerar att vidta för att komma till rätta med de här problemen verkar enligt min mening – åtminstone såsom det framgår av svaret – vara i magraste laget. En elev som nu utsätts för mobbning i en skola så att han inte vågar gå till skolan eller så att han blir emotionellt eller socialt störd av att han går till skolan, kan ju knappast känna någon större glädje av att man just nu

inom Jordbroprojektet eller i Haninge kommun bedriver försöksverksamhet "i syfte att effektivisera sociala och elevvårdande uppgifter på det lokala planet" eller att man i några enskilda skolor har gjort försök med allpersonalkonferenser.

Dessutom måste jag, herr talman, göra ett konstaterande till, nämligen att jag i utbildningsministerns svar saknar någonting av känsla och engagemang för den elev, den enskilde individ, som drabbas av problemet att bli mobbad eller att själv vara en mobbare. Svaret innehåller egentligen bara några tekniska uppräknings av vilka möjligheter man för närvarande undersöker. Men att det här är ett problem av emotionell och social art i första hand framgår knappast alls av svaret. Jag hade väntat mig litet mera av det patos som ju utbildningsministern annars kan mobilisera, även när det gäller en fråga av det här slaget.

Först och främst måste vi slå fast att en av skolans absolut viktigaste uppgifter är att låta eleven känna samhörighet med kamraterna – känna sig som en i gruppen, uppleva trygghet i skolsituationen och ha möjlighet att identifiera sig med skolan och det som skolan representerar. Om vi menar allvar med grundskolan och om vi tror att vi kan nå några av de målsättningar som finns formulerade i läroplanen, då måste vi också försöka se till att den praktiska verklighet som eleverna möter i skolan leder till eller motsvarar de begrepp och företeelser som finns i de ord som man direkt kan citera ur läroplanen: "Rättfärdighet, trygghet, hänsyn, tolerans, solidaritet, engagemang, medmänsklighet och förståelse."

Misslyckas vi inom det område som har till uppgift att skapa harmoniska, konstruktiva och någorlunda hela elever, där harmonin och självständigheten baseras på vissheten om tillhörigheten till en social gemenskap och kunskapen om den egna personligheten och dess förutsättningar, så har det egentligen ingen större betydelse vilka resultat vi når i skolan inom övriga områden. Skall vi kunna få föräldrar och elever och alla övriga skolintressenter att hysa förtroende för skolan och tilltro till politikernas ärliga avsikt att göra en välfungerande skola, där eleven skall erbjudas en harmonisk och trygg skolgång, måste vi systematiskt vidta åtgärder för att de här målen skall nås. Då räcker det inte med att enbart räkna upp ett och annat isolerat projekt som har till uppgift att undersöka vilka åtgärder man skulle kunna vidta för att förbättra situationen.

Om skolan över huvud taget skall bli en arbetsplats som är acceptabel och erbjuder en psykiskt positiv miljö för både lärare och elever och alla andra som arbetar i skolan måste det finnas en anda av ömsesidig hänsyn eller, om man så vill, hövlighet mellan elev och elev och mellan elev och vuxna.

Det är nästan så att man känner sig uppmanad att för en gångs skull citera statsrådet Sven Moberg, som enligt ett uttalande som återgavs i Dagens Nyheter den 11 mars säger så här: "Kampen mot skolsvårigheterna måste vara en allas kamp på alla platser: i skolan, i hemmet, på ungdomsgården. Ett gerillakrig mot den motståndare som finns inte bara bland oss utan också inom oss." Slut på citatet och därmed Sven Moberg.

För närvarande domineras skolupplevelsen för många barn av fientlig-

Nr 43

Fredagen den
17 mars 1972

*Ang. åtgärder för
att förhindra mobb-
ning i skolor*

Fredagen den
17 mars 1972

*Ang. åtgärder för
att förhindra mobb-
ning i skolor*

het och ängslan, och det man lär sig är inte den ömsesidiga hövligheten, utan man lär sig respekten för nävrätten – den som är starkast. Ändå skulle vi ju vilja att den dominerande samvarobakgrunden i skolans värld skulle vara vänlighet och trygghet. Vi vet också att barnen fortfarande är någorlunda föränderliga, och därför anser jag att man kan med medvetna och helhjärtade ansträngningar påverka barnen till en renässans för hövlighet, vänlighet och trygghet som även omfattar ängsliga och ensamma barn. Jag tror att man behöver träna en mellanmännisklig umgängesförmåga.

Om vi alltså slår fast att vi tror på de mål som läroplanen formulerar – dessa är vi alltså överens om – måste vi som steg nr 2 visa en vilja att satsa på de aktiviteter, vidta de åtgärder och göra de insatser som kan bli nödvändiga för att nå målen. Några förslag för att förbättra situationen.

För det första: Systematiska program för träning av det sociala beteende som vi talar om i målsättningen måste utarbetas, och detta måste börja i förskolan och följas upp hela vägen genom alla skolåren. Det innebär att eleverna måste lära sig under alla sina skolstadier att umgås med varandra, att felaktigheter skall korrigeras av kamratgruppen eller av läraren och att målet hela tiden skall vara att skapa samarbetsvilja och till varandra positiva och mot varandra hänsynsfulla individer. Det är ingenting som sker av sig självt eller genom aktivt arbete av läraren i samhällskunskap eller religionskunskap. Det sker inte heller enbart genom rektors personliga ledning, utan det måste vara ett arbete som integreras systematiskt i alla ämnen och på alla stadier. Det betyder att kunskapen om hur man skall bedriva denna påverkan på eleverna i positiv riktning måste förmedlas och läras ut på fortbildningskurser för lärare och i den grundläggande lärarutbildningen. Om all skolpersonal vaktmästare, städpersonal, lärare, kuratorer, psykologer och allt vad det heter – gemensamt förklarar sig villig att arbeta för att komma till rätta med mobbning och sociala störningsproblem mellan eleverna, så måste det till slut få en positiv effekt. Den elev som korrigeras av än den ene och än den andre läraren när han visar dålig social umgängesförmåga bör så småningom lära sig hur han skall uppföra sig.

För det andra: Denna satsning på bättre social miljö, ökad hövlighet och hänsyn mellan eleverna måste också gälla föräldrarna kontra barnen och föräldrarna kontra skolan, vilket innebär en intensifiering av samarbetet mellan hem och skola rörande de här frågorna, något som vi efterlyst i många sammanhang.

För det tredje: Jag tror att man måste se till – och det framgick inte alls av utbildningsministerns svar – att man redan från början när man bygger en skola planerar den så att den inte ger upphov till situationer där mobbning kan uppstå, t. ex. genom sin belägenhet, genom sin storlek, genom sitt tekniska utförande med trånga passager, stora öppna ytor eller alltför stora skolenheter.

För det fjärde: Frågan om tillsynen över och ledningen av elevernas fritidsaktiviteter under raster och håltimmarna måste lösas. Vi kan inte stå till svars med att i längden bara konstatera att detta problem är svårt. En friare användning av de resurser som för närvarande avsatts för fritt valt arbete skulle kunna medföra att man på heltid kunde anställa

fritidspedagoger eller ungdomsledare i skolan med tjänstgöring på raster och håltimmar. Vi vet att många elever vittnar om den skräck och rädsla de känner för den faktiska situation de befinner sig i, när de vet att det inte finns någon vuxen till hands som de kan tala med under skoldagen. Vi kan inte frångå oss de vapen i kampen mot mobbning av elever som tillsynen av vuxna på skolgården utgör. Genom de undersökningar som gjorts och som bl. a. Örebroläkaren Peter Paul Heinemann har redovisat i sin bok om mobbning, vet vi att närvaron av vuxna människor, antingen de är lärare eller föräldrar eller andra, på en skolgård under rasterna minskar mobbningsbenägenheten. Hur tänker utbildningsministern lösa frågan om tillsynen på raster och håltimmar.

För det femte: Skolan måste samarbeta med föreningar och organisationer som bygger på ideell grund och som förenas kring mottot av typen "vara en god kamrat". Vi kan inte från skolans sida ha råd att gång på gång säga nej till det engagemang, den idealitet och det ansvar för vården och utvecklingen av barn och ungdom, som de frivilliga organisationerna visar. Även om vi har förklarat oss vara positiva till detta samarbete från skolans sida, så vet vi att det fungerar i ytterligt liten utsträckning ute på fältet. Vi måste i skolan ta till vara organisationernas idealitet och kunnande i det fallet.

För det sjätte: Vi vet att TV har mycket stor genomslagskraft när det gäller att förmedla dåliga beteenden, vilket vi kunde läsa om senast i tidningarna i går och i dag. TV måste därför systematiskt också användas för att bidra till den påverkan av eleverna mot ett bättre socialt beteende, som är en förutsättning för lösningen av mobbningsproblemen.

För det sjunde: Jag tror att fortbildningen och den grundläggande lärarutbildningen samt utbildningen av annan skolpersonal av typ vaktmästare, städpersonal etc. måste läggas upp så att man får en observans från personalens sida för beteenden som kan leda till mobbningsproblem och störningar.

För det åttonde: Vi måste med kraft ta itu med den skiktning av eleverna som nu förekommer enbart efter ålder och årskurs. Man måste inom skolan skapa grupper, där yngre och äldre elever kan vara tillsammans, någon typ av ett adoptionssystem där äldre klasser tar ansvar för yngre.

Slutsatsen av vad jag här sagt blir, om ändå inte frågan om mobbning dels när det gäller de kortsiktiga problemen i skolan, dels de långsiktiga följdverkningarna som mobbningen har både för den mobbade och för mobbaren, är av den karaktären att den fordrar ett större grepp och litet mer engagemang än vad utbildningsministerns i dag avlämnade svar på min interpellation egentligen visar.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Herr Stålhammar hade två invändningar mot mitt svar: för det första att det saknade känsla och engagemang och för det andra att det var i magraste laget. Jag skall kommentera båda invändningarna.

Jag trodde verkligen inte att jag i en sådan här fråga skulle behöva uttrycka något så självklart som medkänsla med de elever som drabbas, framför allt inte om det är en skolman som ställer frågan. Skolans hela

Fredagen den
17 mars 1972

Ang. åtgärder för
att förhindra mobb-
ning i skolor

uppgift är ju att hjälpa enskilda individer, huvudsakligen till bättre kunskap, men också till bättre förmåga att umgås, och självfallet har skolan ett ansvar för att, när det inte fungerar, sätta in åtgärder i syfte att komma till rätta med problemet. Det är så självklart att jag inte tycker att jag i ett interpellationssvar i riksdagen skall behöva agitera mot mobbning, om nu herr Stålhammar avsåg det.

Den andra invändningen gällde innehållet i svaret. Jag väntade med stort intresse på att herr Stålhammar skulle ha någonting nytt att föreslå utöver de många åtgärder som vi har satt in och som jag har redogjort för i svaret. Det var många punkter som herr Stålhammar räknade upp - det måste jag erkänna - men innehållet var skäligen magert, om man tar hänsyn till att praktiskt taget allt det herr Stålhammar berörde är sådant som redan har satts i funktion.

Den första punkten gällde att man systematiskt redan från förskolan och uppåt skall träna eleverna i socialt beteende. Ja, det pågår. Jag hoppas verkligen att alla ansvariga företrädare för skolan - också herr Stålhammar - känner ansvar för det. Detta är ett bland många argument för att vi bygger ut förskolan så snabbt som vi gör.

Den andra punkten gällde hem och skola. Jag vet inte hur många gånger jag har poängterat värdet av ett sådant samarbete, inte minst med hänsyn till de barn som har speciella problem och kommer från sociala miljöer som i sig själva lätt ger upphov till problem.

Den tredje punkten gällde planeringen av skolans verksamhet. Det är en av de viktigare uppgifterna som utredningen om skolans inre arbete har. Herr Stålhammar uttalade ett visst förakt för att vi har enskilda utredningsprojekt på gång, men det måste väl ändå vara oerhört viktigt att på detta område verkligen stödja de enskilda lärarna och skolledarna genom att bedriva forskning, genom att sätta in enskilda resurser och pröva olika metoder för att komma till bättre kunskap om vad man skall göra. Jag är ytterligt förvånad över att herr Stålhammar nedvärderar det utrednings-, forsknings- och experimentarbete som nu pågår.

Den fjärde punkten avsåg fritidsaktiviteterna under rasterna. Jag blev förvånad över att höra att herr Stålhammar menade att vi skulle ta resurser från fritt valt arbete. Det är väl ändå en utomordentligt dålig lösning, om det över huvud taget är någon lösning alls. I nästa andetag så sade herr Stålhammar att man bör ha ett nära samarbete med föreningslivet. Den bästa metoden att skapa en kontakt mellan föreningsliv och skola är genom fritt valt arbete, och ändå säger herr Stålhammar att vi bör minska resurserna för fritt valt arbete! Var inte åttapunktsprogrammet mer genomtänkt än så?

Det är i och för sig viktigt att vi får en bra bevakning och en möjlighet till vettig samvaro under rasterna, men det är ett kommunalt ansvar att skapa detta, och jag förmodar att de flesta kommuner nu känner ett allt större ansvar för det. Jag har varit ute i en hel del kommuner där man har gjort betydelsefulla sådana insatser. Herr Stålhammar kan ju försöka påverka kommunalmän i sitt parti på den här punkten, så skall jag gärna påverka dem som tillhör mitt parti.

Den femte punkten har jag redan kommenterat. Självfallet är det viktigt med ett samarbete mellan föreningslivet och skolan, men då skall

man inte undergräva möjligheterna för föreningslivet att komma in i skolan.

Den sjätte punkten, om radio och TV, vill jag inte närmare kommentera, eftersom vi inte kan diskutera radio- och TV-program här, men positivt utnyttjade kan givetvis också radio och television spela en roll. Därvidlag föreligger väl inga delade meningar.

Fortbildningen - det var den sjunde punkten - har jag kommenterat i mitt svar. Det pågår sådant arbete som herr Stålhammar efterlyste.

Den åttonde punkten gällde skiktning av elever efter årsgrupper. Tanken var tydligen att äldre elever skulle ta hand om och fostra de yngre. Där vill nog också jag uttala stark tveksamhet. Jag är inte beredd att acceptera ett sådant förslag utan att herr Stålhammar närmare preciserar hur han tänkt sig detta. Om man skall förlita sig till den formen av fostran från äldre till yngre, tror jag att det tvärtom skulle leda till att riskerna för mobbning ökade. Men det är möjligt att herr Stålhammar har någon tanke bakom som jag inte med ledning av hans första replik kan genomskåda.

Får jag sedan, herr talman, bara säga några få ord till. Jag tror som herr Stålhammar att lösningen inte ligger i en enda insatt åtgärd vare sig denna sker från skolans sida eller det blir en viss åtgärd inom skolan. Jag tror att herr Stålhammar har rätt när han antyder att det gäller att en rad olika krafter sätts in, från lärare och skolläda, från eleverna själva, från föräldrarna och självfallet från politikerna och administrationen, dvs. skolstyrelsen, skolöverstyrelsen och departementet.

Som ett litet exempel på vad som här fortlöpande pågår kan jag nämna för herr Stålhammar att vi i dagens konselj fattat beslut om att Sveriges elevers centralorganisation skall få 15 000 kronor för den kampanj man tänker bedriva mot mobbning. Det är en åtgärd bland många, och det är en tillfällighet att det beslutet råkade komma just i dag. Men det visar hur vi fortlöpande följer denna fråga och vidtar åtgärder. Vi har inte löst den på ett tillfredsställande sätt, men det är fel att ge en bild av att vi är nonchalanta eller ointresserade; tvärtom är detta en fråga som vi har det allra största intresse av att komma till rätta med. Jag tycker att vi skall samlas i dessa strävanden i stället för att söka onödig strid.

Herr STÅLHAMMAR (fp):

Herr talman! Får jag först ge en eloge till utbildningsministern. Hans patos och engagemang kom tillbaka och var mycket bättre i det andra anförandet än i det första. Det står helt klart att jag är medveten om att utbildningsministern är bekymrad över mobbningsfenomenen men jag tror att det gång på gång behöver påpekas att detta problem fordrar extraordinära åtgärder.

Jag vet mycket väl vad som står i läroplanen. Målsättningen i denna är vi helt överens om. Det var inte den saken jag kritiserade. Men man löser ju inte det här problemet genom att säga att det står i läroplanen att vi skall lära eleverna rättfärdighet, hänsyn, tolerans, engagemang, solidaritet. Vi kommer inte ett steg närmare målet med detta, utan det är de åtgärder vi vidtar för att nå upp till våra mål som är avgörande. Det är ju

Nr 43

Fredagen den
17 mars 1972

*Ang. åtgärder för
att förhindra mobb-
ning i skolor*

Fredagen den
17 mars 1972

*Ang. åtgärder för
att förhindra mobb-
ning i skolor*

bristen på åtgärder för att nå just de målen som jag kritiserar.

Utbildningsministern säger att åttapunktsprogrammet inte innehöll någonting nytt. I och för sig kanske tankarna inte är nya, men däremot skulle det vara nytt om man skulle börja tillämpa åttapunktsprogrammet i alla skolor. Det skulle kunna ge ganska goda effekter.

Låt oss ta den systematiska träning som jag talar om. Det finns de som pläderar för en timmes träning i social samvaro i varje klass varje vecka. Jag tror absolut inte på den metoden. Jag tror att träning i samvaro måste vara en integrerad del i varje kontakt mellan lärare och elev. Lika väl i textilslöjd som i kemi eller religionskunskap skall man lägga upp undervisningen så att man får träning i den sociala samvaron, övar förmågan i att visa solidaritet, engagemang och hänsyn till den som är ensam och avvikande. Men det är ju den svårigheten vi befinner oss i i skolan för närvarande att man inte riktigt vet hur man skall tackla det här problemet, kanske beroende på att det inte finns material som är lämpligen avpassat. Framför allt finns det inte någon erfarenhet hos läraren att falla tillbaka på, eftersom lärarutbildningen inte speciellt mycket betonar dessa kvaliteter. Detta kan man bara studera genom att man analyserar läroplanens innehåll för lärarutbildningen eller genom att se rubriksättningen för de fortbildningskurser som anordnas under somrarna.

Den andra punkten gällde hem och skola. Jag ger utbildningsministern fullständigt rätt i att han gång på gång från talarstolen betonat värdet av samarbetet mellan hem och skola. Lika envist har socialdemokraterna varje gång avvisat och röstat ned den motion som vi från folkpartiets och centerns sida har haft om en intensifierad ökning av samarbetet mellan hem och skola genom t. ex. försöksverksamhet med föräldrautbildning. Nu kanske jag kan få vänta mig ett stöd för den motionen, när den ganska snart kommer upp i riksdagen igen. Det är ju fråga om att ge föräldrarna några reella möjligheter att fylla sin föräldraroll. Om vi satsar ett par hundra tusen kronor på Riksförbundet Hem och skola löser vi ju inte problemet med detta. Ställ den summan i relation till den totala summa vi för närvarande lägger ned på skolans område för övrigt när det gäller utbildningen.

För det tredje visade jag inte något som helst förakt för forskning. Det är helt klart att det måste göras pilotstudier. Forskningsprojekt skall vara i gång på olika områden i det här landet. Men det finns ju ingen anledning att vänta på resultatet av ett forskningsprojekt, om man redan har data som skulle kunna ligga till grund för ett beslut som löser frågan om vilka åtgärder man bör vidta i detta avseende. Det är det jag kritiserar. Att vi behöver en intensifierad forskning om hur vi skall tackla problemen i nya förhållanden är helt naturligt.

Vidare gjorde utbildningsministern en kullerbytta som var fantastisk vad beträffar fritidsaktiviteter kontra fritt valt arbete. Jag sade att jag vill öka kontakten mellan samhället utanför skolan och skolan. Jag tror att fritt valt arbete ger en möjlighet att öka den kontakten. Men det är ju ändå så, herr utbildningsminister, att vi tack vare den undersökning skolöverstyrelsen gjort vet att 2 procent av de aktiviteter som man för närvarande har inom fritt valt arbete har initierats eller startats på grund

Fredagen den
17 mars 1972

*Ang. åtgärder för
att förhindra mobb-
ning i skolor*

av kontakter, idéer och initiativ från föreningar, organisationer och andra utanför skolan. 98 procent har kommit till genom ett internt arbete i skolan. Vi vet också att större delen av fritt valt arbete för närvarande leds av lärarna vid skolan. Ungefär var fjärde handledare kommer möjligen utifrån och utgörs av någon form av ungdomsledare eller en yrkesrepresentant eller något liknande.

I ett femparallellt högstadium – jag tar det exemplet – med årskurserna 7, 8 och 9 kostar fritt valt arbete ungefär 12 000 kronor under en månad. Varje elev får två timmar fritt valt arbete per vecka. Det finns alltså fyra lärartimmar till det här. Hur får man den största samhällskontakten och tillsynen? Får man det, om man använder de här 12 000 kronorna till att arvoda handledare, som i de flesta fallen är lärare för att de skall ha fritt valt arbete, eller om man använder de här 12 000 kronorna för att anställa eller arvoda ungdomsledare, som är anställda av andra organisationer utanför skolan, för en tjänstgöring i skolan från kl. 8 på morgonen till kl. 6 på eftermiddagen t.ex? För 12 000 kronor kan vi få ganska många ungdomsledare, fritidspedagoger eller praktikanter. En friare resursanvändning av medlen för fritt valt arbete skulle alltså kunna medföra ett bättre samarbete mellan organisationerna, samhället utanför skolan och skolan.

Det skulle också ge skolan möjlighet till den här tillsynen, vården och ledningen av eleverna från morgon till kväll som vi för närvarande saknar. Tänk så många elever det finns som säger att de inte vågar gå till skolan för att det inte finns någon vuxen som de kan vända sig till. Hur skall vi kunna begära att lärarna, jagade som de är av sitt schema och sin planering, också skall hinna ägna sig åt tillsynen till hundra procent på raster? Dessutom fungerar det ju inte så på grund av att man numera har infört ett modulsystem, där rasterna ligger på varierande tider.

Jag vill inte döma ut fritt valt arbete. Vi skall naturligtvis utveckla det. Det är i sin linda för närvarande. Men det får absolut inte institutionaliseras, som man har gjort med så mycket annat i skolan, så att man inte kan kritisera det. Man får inte säga att eftersom vi har fritt valt arbete, har vi därmed löst problemet med samverkan mellan skolan och samhället. Det har man minst av allt gjort bara för att det förekommer i den form det har för närvarande.

Vidare säger utbildningsministern att frågan om tillsynen är en kommunal fråga. Det är alldeles klart. Det är mycket som är kommunala frågor i skolan, men vi vet ju också att kommunerna för närvarande befinner sig i en sådan ekonomisk situation att allt det som inte är alldeles nödvändigt försöker man begränsa. Skolpsykologerna, skolkuratorerna och naturligtvis speciell fritidsledarpersonal eller ungdomsledarpersonal, som man inte får statsbidrag till, försöker man låta bli att anställa. Jag tror det är att lägga för mycket på kommunerna. Skall staten betala lärarlönerna borde vi också utan att gå utanför nuvarande ramar kunna ha en sådan bidragskonstruktion som gör det möjligt att anställa den personal det här är fråga om inom skolans statsbidragsram. Sedan behöver ju utbildningsministern bara läsa våra motioner till årets riksdag för att konstatera var vårt parti står i denna fråga.

När det sedan gäller skolans planering vill jag göra ytterligare en

Fredagen den
17 mars 1972

*Ang. åtgärder för
att förhindra mobb-
ning i skolor*

kommentar. Förutom det jag sade tidigare så vet jag mycket väl att man har försökt att angripa arbetsmiljön, men ändå har man gång på gång sagt nej till statsbidrag till utformningen av fritidsrum eller andra samvarorum i skolan, utan det får också bli beroende av kommunens goda vilja att satsa på det. Ofta blir det en källarvåning. Inställningen tycks vara sådan. Det kallas ju i officiell instans för uppehållsrum, en plats där eleven uppehåller sig passivt i väntan på någonting bättre. Här skulle man också kunna göra mycket genom att ändra statsbidragsbestämmelserna så att det finns möjlighet till en flexiblere användning av lokalerna så att man får ordentliga rum där eleverna kan träffas också under fritiden i skolan.

Utbildningsministern och jag är såvitt jag förstår överens om målen. Vi är också helt överens om att vi måste angripa problemen. Jag vill inte alls försöka konstruera motsättningar som inte förekommer, men det jag kritiserar är den oförmåga som finns för närvarande till en mera kreativ och flexibel användning och en villighet till att göra om de bestämmelser som reglerar skolorganisation och statsbidragsbestämmelser för att komma till rätta med dessa problem — ungefär så som jag har försökt skissera i mitt s. k. åttapunktsprogram.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Jag har med stort intresse och stor intensitet lyssnat till herr Stålhammar för att — med hänsyn till hans första inlägg — försöka utröna om han hade något nytt att erbjuda för oss som arbetar i skolan, något som skulle kunna vara oss till hjälp och som vi inte tidigare har känt till för att effektivare än nu angripa problemet. Med bästa vilja i världen kan jag inte påstå att vi har fått något sådant uppslag. Tvärtom tycker jag att herr Stålhammar förbiser, i båda inläggen, det som är ett av huvudproblemen, nämligen att mobbning i sig själv är ett uttryck för mycket stark social samverkan inom den grupp som mobbar. Problemet är många gånger snarare att bryta det sociala samspelet i en hårt sammansvetsad grupp.

Beträffande den första punkten, som herr Stålhammar återkom till, nämligen hur vi skall angripa problemet i skolan, om vi skall ha en timme eller om vi skall ha flera, så kan jag ge ett omedelbart och glasklart svar. Det är genom att ta upp frågan i alla ämnen och successivt under skolveckan som man ständigt skall träna eleverna i det här avseendet. I den mån något missförstånd härom råder ute i skolorna så hoppas jag med detta svar ha klargjort vad som skall vara strävan och hur vi skall attackera problemet på den punkten.

Herr Stålhammar återkom också till fritt valt arbete. Det är riktigt att vi det första året tyvärr har haft en mycket liten andel av föreningar engagerade. Men just därför är det viktigt att vi inte splittrar upp resurserna på annat än vad de är avsedda för, nämligen fritt valt arbete. En omorganisering av resurserna av det slag som jag förstår att herr Stålhammar är ute efter innebär ju att grupperna i fritt valt arbete måste bli större och alternativen färre, och det går ju ut just över de udda eleverna, som kanske har många andra problem och som just här skulle kunna få något av en oas.

Herr Stålhammar nämnde också de varierande rasterna som ett

Fredagen den
17 mars 1972

*Ang. åtgärder för
att förhindra mobb-
ning i skolor*

problem därför att lärarna inte hade möjligheter att längre hålla samma uppsikt. Men tanken bakom detta är ju delvis den rakt motsatta, nämligen att vi genom de varierande rasterna undviker de stora elevsamlingarna på skolgården, som är svåra att hålla uppsikt över. De varierande rasterna är ju en av metoderna att undvika mobbning. Jag förstod på denna punkt inte alls herr Stålhammars argumentering.

Beträffande den sista punkten gjorde herr Stålhammar ett stort nummer av att det borde vara möjligt att skapa större frihet för kommunerna att använda resurserna på det sätt som de själva vill inom ramen för de nuvarande statsbidragen. Jag kan inte tänka mig att det har gått herr Stålhammar förbi att detta är en av huvuduppgifterna för utredningen om skolans inre arbete och att SIA-utredningen redan har praktisk verksamhet i gång på åtta platser i landet just för att ge oss underlag för ett annat bidragssystem. Samtidigt pågår och har pågått förhandlingar mellan staten och Kommunförbundet för att vi skall komma fram till ett centralt system för hur en sådan resursöverföring skall ske.

Jag har alltså icke det minsta att invända mot herr Stålhammars resonemang. Jag vill bara påpeka för herr Stålhammar, när han vill göra detta till ett nytt uppslag, att det är något som vi redan har satt i sjön. Men innan vi tar ett beslut som skall gälla för hela landet vill vi vara någorlunda förvissade om att det i så fall är det bästa systemet som vi väljer. Det är för övrigt en av de punkter där inte minst herr Stålhammars parti brukar rikta kritik mot oss för att vi går fram för snabbt och inte har tillräckligt underlag för de förslag vi lägger fram. Det är ett sådant underlag som vi nu försöker få.

Jag vädjar än en gång till herr Stålhammar: Låt oss på det här viktiga området diskutera hur vi skall komma till rätta med problemen, men låt oss då göra det från något mera konstruktiva utgångspunkter än vad herr Stålhammar har gjort här i dag.

Herr STÅLHAMMAR (fp):

Herr talman! Utbildningsministern för ett ganska underligt resonemang. Först säger han att det herr Stålhammar föreslagit inte är några nyheter. Sedan ägnar han sig åt att bemöta dessa nyheter. Antingen är det väl det ena eller det andra.

Några ytterligare ord om fritt valt arbete. Det finns för närvarande inte resurser för att ordna tillsynen över eleverna på rasterna, men det finns stora resurser inom ramen för de medel som är avsatta för fritt valt arbete. Därför skulle man kunna tänka sig en friare resursanvändning. Det betyder inte att man skall ta bort möjligheten till fritt valt arbete, men om någon kommun vill använda dessa pengar för att t. ex. kunna anställa fyra eller fem ungdomsledare, som är i tjänst på skolan från morgon till kväll, skulle det kunna vara ett sätt för att lösa tillsynsproblemet och aktiviseringen av eleverna. Jag förstår inte hur det skulle försämra möjligheterna för den udda eleven. Tvärtom måste det väl öka möjligheterna om man får en mera personaltät organisation än för närvarande.

Jag kritiserade inte heller systemet med de varierande rasterna. De varierande tiderna för rasterna är en utomordentligt bra ordning, men vad

Fredagen den
17 mars 1972

*Ang. åtgärder för
att förhindra mobb-
ning i skolor*

jag sade var att det när vi hade genomfört denna det inte längre finns någon möjlighet för läraren att upprätthålla tillsynen. Därför måste andra personalkategorier vara med på rasterna. Att det då är färre elever ute är helt naturligt bara en fördel.

Utbildningsministern säger vidare att SIA-utredningen har tagit upp frågan om kommunernas frihet i detta sammanhang. Det är verkligen värdefullt att SIA-utredningen gjort detta, och jag är medveten om att så har skett. Men det som utbildningsministern nu talade om var den fria användningen av den totala resursvolym som är avsedd för undervisning etc. Jag tog emellertid också upp frågan om en friare användning av statsbidragen för skollokaler utformning.

Vi kritiserar vidare verkligen inte utbildningsdepartementet för att man där går fram för snabbt när det gäller att lösa de sociala problemen i skolan. Däremot kritiserar vi utbildningsdepartementet för att man går fram för sakta.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 29 till utbildningsutskottet och

nr 39 till jordbruksutskottet.

§ 6 Föredrogs och hänvisades motionen nr 1505 till kulturutskottet.

§ 7 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna nr 95 och 96.

§ 8 Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts propositioner:

Nr 27 angående studiesocialt stöd

Nr 28 angående anslag för budgetåret 1972/73 till byggnadsarbeten samt inredning och utrustning av lokaler vid universiteten m. m.

§ 9 Anmälades och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkande:

Nr 12 i anledning av motioner om ökad decentralisering och stärkt lekmannainflytande inom förvaltningen m. m.

Skatteutskottets betänkanden:

Nr 11 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:13 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370) jämte motioner

Nr 12 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:15 med förslag till lag om ändring i uppbördsförordningen (1953:272), m. m. jämte motioner

Lagutskottets betänkande:

Nr 2 i anledning av motion angående förbud mot försäljning av bostadsrättslägenhet på offentlig auktion m. m.

Försvarsutskottets betänkanden:

Nr 8 med anledning av motion angående utvidgningen av Remmene skjutfält

Nr 9 med anledning av motion om höjning av den nedre åldersgränsen för vapen- och stridsövningar, m. m.

Nr 43

Fredagen den
17 mars 1972

Socialförsäkringsutskottets betänkanden:

Nr 10 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1972/73 till allmän försäkring m. m. jämte motioner

Nr 13 i anledning av motion om vidgad rätt till invaliditetstillägg

Nr 14 i anledning av motioner angående ersättning för privatläkarvård m. m.

Socialutskottets betänkande:

Nr 5 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar för budgetåret 1972/73 inom socialdepartementets verksamhetsområde jämte motioner

Utbildningsutskottets betänkanden:

Nr 2 i anledning av propositionen 1972:1 i vad avser anslag för budgetåret 1972/73 till skolväsendet jämte motioner

Nr 3 i anledning av motion om ändrad benämning på utbildnings- och forskningsorganisationen i Linköping

Civilutskottets betänkanden:

Nr 7 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1972:1 gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1972/73 inom civildepartementets verksamhetsområde jämte motioner

Nr 8 i anledning av motion om en kommunalisering av sotningsväsendet

§ 10 Anmälades och bordlades motionen nr 1506 av herr *Börjesson* i Glömminge i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 30 angående vissa anslag ur kyrkofonden.

§ 11 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framstälts, nämligen av

Nr 131 Herr *Leuchovius* (m) till herr jordbruksministern angående åtgärder rörande den nya blockorganisationen:

Vilka åtgärder avser herr statsrådet vidtaga i anledning av förslaget från statens jordbruksnämnd om att den nya blockorganisationen skall träda i funktion den 1 juli 1972?

Nr 132 Herr *Åkerlind* (m) till herr försvarsministern angående säkerheten vid militära manskapstransporter:

Anser herr statsrådet att manskapets säkerhet mot olyckor för närvarande är tillfredsställande vid militära transporter?

Nr 43

Fredagen den
17 mars 1972

Nr 133 Herr *Turesson* (m) till herr kommunikationsministern angående tidpunkten för fastställande av driftstat för affärsdrivande verk:

Anser herr statsrådet det lämpligt att nästan tre fjärdedelar av budgetåret får förflyta utan att Kungl. Maj:t fastställer driftstaten för samma budgetår för ett stort statligt affärsdrivande verk?

Nr 134 Herr *Petersson* i Gäddvik (m) till herr kommunikationsministern om en billig resemöjlighet med järnväg norrut från Mellansverige:

Är herr statsrådet beredd medverka till att en billig resemöjlighet med järnväg norrut från Mellansverige anordnas kring veckosluten för att t. ex. avflyttade lättare skall kunna ha kontakt med sin hembygd?

§ 12 Kammaren åtskildes kl. 16.10.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert